

**ОГЛЯД ІНСТРУМЕНТІВ ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ**
(за період 16 серпня – 15 вересня 2023 р.)

Бюджетна політика

В умовах повномасштабного воєнного вторгнення РФ в Україні триває робота щодо: фінансування сфери безпеки та оборони; відновлення інфраструктури та соціальної підтримки населення; формування нормативної бази для забезпечення виконання державного бюджету України.

Міністерство фінансів України поінформувало¹ про стан виконання державного бюджету України за 8 місяців 2023 р. Згідно з оперативною інформацією Казначейства, за цей період до держбюджету надійшло 1655,5 млрд грн (у т. ч. до загального фонду – 1130,8 млрд грн). Касові видатки становили 2377,0 млрд грн (у т. ч. загального фонду – 1887,7 млрд грн, або 93,0 % від розпису звітного періоду). Для порівняння: у січні – серпні 2022 р. доходи державного бюджету сягнули 1031,5 млрд грн, а видатки – 1450,2 млрд грн.

У січні – серпні 2023 р. з державного бюджету на соцвиплати спрямовано 300,5 млрд грн, зокрема: 181,2 млрд грн на фінансове забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за пенсійними програмами, та дефіциту коштів Пенсійного фонду; 69,1 млрд грн на соціальний захист громадян, які потрапили в складні життєві обставини; 32,4 млрд грн на підтримку малозабезпечених сімей та надання пільг і житлових субсидій громадянам; 16,2 млрд грн на соціальний захист дітей та сім'ї; 1,6 млрд грн на соціальний захист осіб з інвалідністю².

За цей же період на охорону здоров'я спрямовано 105,2 млрд грн (93 % плану на цей час), зокрема на програму медичних гарантій – 90,2 млрд грн (95 % плану)³.

Тим часом державний бюджет України за 8 місяців 2023 р. виконано з дефіцитом у 714,6 млрд грн (дефіцит загального фонду державного бюджету становив 749,8 млрд грн при запланованому дефіциті за цей період розміром 1237,4 млрд грн).

Уряд уніс на розгляд Верховної Ради України проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на

¹ У серпні до загального фонду держбюджету надійшло 124,7 млрд гривень.
URL: https://mof.gov.ua/uk/news/u_serpni_do_zagalnogo_fondu_derzhbiudzhetu_nadiishlo_1247_mlrd_griven-4167

² Мінфін: 3 початку року на соцвиплати було спрямовано 300,5 млрд грн.
URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_z_pochatku_roku_na_sotsviplati_bulo_spriamovano_3005_mlrd_grn-4177

³ Мінфін: За 8 місяців 2023 року на охорону здоров'я спрямовано 105,2 млрд грн.
URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_z_8_misiatsiv_2023_roku_na_okhoronu_zdorovia_spriamovano_1052_mlrd_grn-4174

2023 рік” щодо фінансового забезпечення сектору безпеки і оборони та вирішення першочергових питань» № 10038 від 12 вересня 2023 р. Законопроектом передбачено переглянути в бік збільшення дохідну та видаткову частини державного бюджету з метою забезпечити оперативне здійснення заходів для фінансування першочергових потреб держави, пов’язаних з діяльністю сектору безпеки і оборони, соціальної підтримки населення тощо. Задля цього планують збільшити видатки та надання кредитів державного бюджету на 328,51 млрд грн.

На національну безпеку та оборону буде спрямовано додаткові видатки розміром 302,64 млрд грн (у т. ч. на оплату праці з нарахуваннями – 224,45 млрд грн; на військову, спеціальну техніку та обладнання – 46,12 млрд грн). Зокрема, кошти спрямують до: Міноборони (+211 млрд грн); системи МВС (+79,25 млрд грн); СБУ (+4,2 млрд грн); Мінстратегпрому (+4,36 млрд грн); Головного управління розвідки Міноборони (+2,53 млрд грн); Держспецзв’язку (+0,57 млрд грн); Служби зовнішньої розвідки (+0,5 млрд грн); Управління державної охорони (+0,23 млрд грн).

Планують збільшити видатки: Мінсоцполітики – на 16,51 млрд грн (для виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам); МЗС – на 1,32 млрд грн (для посилення інституційних можливостей МЗС та закордонних дипломатичних установ); МОН – на 0,57 млрд грн (для видання та придбання підручників для учнів 5-го та 6-го класів); Бюро економічної безпеки – на 0,32 млрд грн (для продовження набору працівників); Секретаріату Кабінету Міністрів України – на 0,29 млрд грн (для забезпечення літерних рейсів, придбання генераторів тощо).

Таке збільшення видаткової частини планують профінансувати завдяки зростанню доходів на 26,06 млрд грн за рахунок: адміністративних штрафів у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху (+2,09 млрд грн); плати за користування залученими державою кредитами / позиками (+1,65 млрд грн); інших надходжень (+14,79 млрд грн); повернення кредитів (0,35 млрд грн) та збільшення показників фінансування загального фонду державного бюджету за борговими операціями на 290,66 млрд грн.

Дефіцит державного бюджету зросте на 290,66 млрд грн до 2010,35 млрд грн.

У разі прийняття цього законопроекту буде можливим: оплатити працю військовослужбовців та інших категорій осіб, які забезпечують обороноздатність нашої держави; здійснити виготовлення та закупівлю відповідної військової техніки та обладнання; забезпечити підтримку внутрішньо переміщених осіб тощо. Водночас зросте потреба у внутрішніх запозиченнях, що в майбутньому може негативно впливати на стан державних фінансів – державний борг вимагатиме додаткових коштів для обслуговування та погашення.

Триває робота щодо вдосконалення методичних підходів до формування бюджетних програм. З цією метою наказом Мінфіну від 25 серпня 2023 р. № 465 затверджено Методичні рекомендації щодо формування бюджетних програм головними розпорядниками коштів державного бюджету. Так, окреслено основні вимоги щодо складання бюджетних програм на різних стадіях бюджетного процесу з метою удосконалити підходи до визначення їх результативності та посилення прозорості бюджетного процесу загалом⁴. Зокрема, сформульовано вимоги щодо

⁴ Мінфін затвердив Методичні рекомендації щодо формування бюджетних програм головними розпорядниками коштів державного бюджету.

забезпечення зв'язку бюджетної програми із цілями державної політики та визначення результативних показників. Реалізація Методичних рекомендацій сприятиме дальшому впровадженню програмно-цільового методу та підвищить якість складання і виконання бюджетних програм.

Оптимізовано порядок здійснення видатків з державного бюджету в умовах воєнного стану. Постановою Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2023 р. № 972 внесено зміни до пункту 19 Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09 червня 2021 р. № 590. Цими змінами встановлено черговість здійснення певних бюджетних платежів, зокрема щодо: виготовлення проектної (проектно-кошторисної) документації; виконання заходів, потрібних для створення та функціонування індустріального парку, включеного до Реєстру індустріальних (промислових) парків; виконання заходів із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій техногенного, природного, соціального характеру та ліквідації їх наслідків; видатків коштом фонду ліквідації наслідків збройної агресії. Реалізація цієї постанови дасть змогу оперативніше здійснювати платежі для підтримки бізнесу й населення та стимулюватиме процеси відновлення в державі.

І далі йде робота щодо забезпечення виконання державного та місцевих бюджетів, зокрема:

1) *проведено розподіл субвенції на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей учасників бойових дій на території інших держав, для осіб з інвалідністю I–II групи з-поміж учасників бойових дій на території інших держав, які потребують поліпшення житлових умов.* Кошти розміром 13,02 млн грн розподілено між обласними бюджетами Вінницької, Дніпропетровської, Закарпатської, Київської, Львівської, Одеської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Хмельницької, Черкаської та Чернігівської областей (розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2023 р. № 723-р);

2) *здійснено розподіл субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, брали безпосередню участь в антитерористичній операції та визнані особами з інвалідністю;*

3) *здійснено перерозподіл субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проєктів у рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України між місцевими бюджетами.* Так, територіальні громади 20 областей отримали загалом 1703,43 млн грн, при цьому мінімальний обсяг співфінансування коштом місцевих бюджетів становитиме 340,68 млн грн (постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2023 р. № 925);

4) *унормовано питання фінансової підтримки Укрзалізниці.* Вирішено спрямувати залишки коштів спеціального фонду державного бюджету розміром 100 млн євро – вони надійшли у 2022 р. від Європейського інвестиційного банку в межах інвестиційного проєкту «Проєкт модернізації української залізниці (модернізація інфраструктури ПАТ “Укрзаліниця”)» – на

поворотній основі на нову бюджетну програму для: проєктування; відновлення; будівництва; модернізації; облаштування; ремонту об'єктів будівництва, інженерно-транспортної залізничної інфраструктури; придбання основних засобів для розвитку залізничних вантажних перевезень. Окрім того, затверджено Порядок використання зазначених коштів (постанова Кабінету Міністрів України від 01 вересня 2023 р. № 939).

Триває робота щодо забезпечення фінансової підтримки відновлення коштом фонду ліквідації наслідків збройної агресії. Ухвалено рішення виділити кошти із цього фонду розміром:

- 275 млн грн Міністерству оборони на безповоротній основі на бюджетну програму «Забезпечення діяльності Збройних Сил України, підготовка кадрів і військ, медичне забезпечення особового складу, ветеранів військової служби та членів їхніх сімей, ветеранів війни»;

- 8,5 млрд грн Державному агентству відновлення та розвитку інфраструктури на безповоротній основі на нову бюджетну програму для реалізації експериментального проєкту будівництва магістральних водогонів у зв'язку з необхідністю ліквідації негативних наслідків, пов'язаних зі знищенням Каховської гідроелектростанції (постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2023 р. № 902);

- 9,74 млрд грн Міністерству енергетики на безповоротній основі на нову бюджетну програму для фінансового забезпечення будівництва, ремонту та інших інженерно-технічних заходів із захисту об'єктів критичної інфраструктури паливно-енергетичного сектору критичної інфраструктури (розпорядження Кабінету Міністрів України від 05 вересня 2023 р. № 771-р);

- 18,875 млрд грн Державному агентству відновлення та розвитку інфраструктури для фінансового забезпечення будівництва, ремонту та інших інженерно-технічних заходів із захисту об'єктів критичної інфраструктури паливно-енергетичного сектору критичної інфраструктури.

Здійснюють роботу для забезпечення фінансування низки невідкладних заходів. Так, з резервного фонду державного бюджету вирішено надати такі кошти:

- 363,37 млн грн Чернігівській облдержадміністрації (для Чернігівської обласної військової адміністрації) та 911,58 млн грн Харківській обласній державній адміністрації (для Харківської обласної військової адміністрації) для будівництва військових інженерних і фортифікаційних споруд на території Чернігівської та Харківської областей (розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2023 р. № 701-р та № 702-р);

- 350 млн грн Міненерго (для Фонду розвитку підприємництва) на надання фінансової державної підтримки суб'єктам господарювання незалежно від форми власності, що здійснюють виробництво електричної енергії на теплових електростанціях та/або теплоелектроцентралях, шляхом здешевлення вартості кредитів (розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2023 р. № 730-р);

- 1,3 млн грн Мінветеранів для виплати одноразової грошової допомоги члену сім'ї волонтера, який загинув під час надання волонтерської допомоги (розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2023 р. № 748-р);

- 7 млрд грн МВС (для Адміністрації Державної прикордонної служби) з метою здійснення заходів, пов'язаних зі зміцненням обороноздатності держави (розпорядження Кабінету Міністрів України від 01 вересня 2023 № 767-р);

- 277,73 млн грн для покриття витрат за січень – квітень 2023 р. об'єктів державної, комунальної та приватної власності, у будівлях (приміщеннях) яких у період воєнного стану на безоплатній основі розміщувалися внутрішньо переміщені особи;

- 135,48 млн грн (додатково) для здійснення заходів щодо забезпечення транспортування питної води на потреби Дніпропетровської області (розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2023 р. № 794-р щодо внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 06 червня 2023 р. № 498-р).

Національний інститут стратегічних досліджень
Вересень 2023 р.